

מפעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

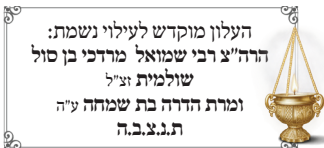
כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא ענין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שעתיים ליבו הפץ | כולל שישי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידיו | שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהוצאת גדולי ישראל מכל העדות והחוגים | מבחנים ארציים לאברכים ובהורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

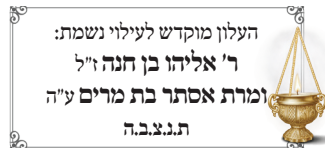
בס"ד

שבוע פרשת תצוה

יום א' ה' אדר-שבת י"א אדר תשפ"ו

מסכת מנחות מ"ב-מ"ה

דף מ"ב ע"א

תנו רבנן ציצית אין ציצית אלא ענף וכן הוא אומר ויקחני בציצית ראשי ואמר אביי וצריך לפרודה כי צוציתא דארמאי.

ולעיל [ל"ט ע"א] אמר רב הונא אמר רב ששת אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב תכלת שכרך רובה כשרה ואפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה ונויי תכלת שלישי גדיל ושני שלישי ענף.

ועוד אמרו שם רב ורבה בר בר חנה הווי יתבי הוה קא חליף ואזיל ההוא גברא דמיכסי גלימא דכולה תכלתא ורמי ליה תכלתא דילא מיגדיל אמר רב יאי גלימא ולא יאי תכלתא רבה בר בר חנה אמר יאי גלימא ויאי תכלתא. במאי קא מיפלגי רבה בר בר חנה סבר כתיב גדיל וכתוב פתיל או גדיל או פתיל ורב סבר לעולם פתיל בעינן וההיא גדילים למנינא הוא דאתא גדיל שנים גדילים ארבעה עשה גדיל ופותליהו מתוכו. ע"כ.

ולחלכה [אורה חיים סימן י"א], מצות ציצית היא ליקח ד' חוטים ארוכים ולתוכם בכנף הטלית וכשיצאם מהנקב שבכנף יהיו שמנה חוטים, ויקשרם בשני קשרים למעלה אצל הכנף, ואחר כך יכרוך חוט אחד מהשמנה חוטים שעושה אותה ארוכה יותר מכולם וכורך אותה על הז' הנשארים במקצת החוט, וזהו הנקרא גדיל, כלומר שגודלם ביחד, ושאר החוטים מגדיל ולמטה נקראים פתיל, דפתיל הוא כשכל חוט הוא בפני עצמו.

אמרה תורה עשה גדיל ופתלהו מתוכו, שיהיו תלויין פתילין כלומר חוטים, שלא יעשה כולו גדיל אלא קצת גדיל וקצת ענף [רש"י]. ומדין התורה אין עיכוב כמה יהיה גדיל וכמה פתיל, ולכן אמרו כנ"ל אם כרך רובה כשרה ולהיפך אפילו לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה, אך נוי הציצית שיהא שלישי גדיל ושני שלישי ענף.

וכמה הוא אורך החוטין כשהן כפולין, אמרו בסוגיא [מ"א ע"ב] ד' אצבעות בגודל, כלומר ד' גודלין וברוחב מקום של האגודל. ורש"י פירש דאענף המשולשל קאי, והיינו על הפתיל, וכיון דהגדיל הוא שלישי צריך להיות הגדיל שני גודלין, והכל יחד ששה גודלין. והרמב"ם [הלכות ציצית פרק א' הלכה ו'] עושים את הציצית, מתחיל מזוית של טלית שהיא סוף הארוג ומרחיק ממנה לא יותר על שלש אצבעות למעלה ולא פחות מקשר גודל, ומכנים שם ארבעה חוטים וכופלין באמצע, נמצאו שמונה חוטים משולשין תלויין מן הקרון, ואורך החוטים השמונה אין פחות מארבע אצבעות, ואם היו יותר על כן אפילו אמה או שתיים כשרין, וכל האצבעות בגודל, ויהיה אחד משמנה החוטים חוט תכלת והשבעה לבנים. אבל ר"ת [תוד"ה בית שמאי] פירש דאגדיל קאי' שיהא ד' גודלין והענף שמנה ובכולל י"ב גודלין, וכן המנהג.

ושיעור זה הוא לבד מהחלק המונח על הכנף אלא למטה מהכנף צריך שיעור זה ומותר להיות ארוך יותר משיעור זה ואין בזה מצוה, ומותר לקצוץ העודף אף לאחר שנעשו הציצית דאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי כיון שאין פסול בזה. והוא מה שאמרו בסוגיא אין להם שיעור למעלה אבל יש להם שיעור למטה.

וכתבו האחרונים להלכה שיש להקפיד ולשים לב שיהיה אורך הציצית בגמר עשיית החוליות והקשרים, מהקשר הראשון הסמוך לבגד ואילך, שיעור י"ב אגודלים לכל הפחות, שלרבים מן הפוסקים בפחות משיעור זה הוא פסול לגמרי, ואפילו היה חוט אחד פחות משיעור זה מעכב אפילו בדיעבד.

ולכן אם חוטים קצרים הם ובאם יעשה כל הכריכות יתמעטו משיעור י"ב אגודלין, ואין באפשרותו להשיג ציצית אחרים בשיעור הראוי, ימעט מהכריכות והחוליות

כולל ומכון ראש פינה:

והקשרים, כי מדינא כשר בקשר ושלשה כריכות וקשר על גביהם, ואם גם בזה עדיין לא יהיה בכל החוטין י"ב אגודלין, ואין לו ציצית אחרים, אזי ילבשם בלי ברכה, אך בתנאי שיש בהם ד' גודלין. פחות מכאן, אפילו בחוט אחד, הגם שיש בו 'כדי עניבה' אין ללבוש ציצית אלו כי פסולים הם לגמרי.

והשיעור הזה למעשה תלוי בשיטות הידועות בשיעורים של תורה, הגודל היינו אגודל, והכוונה לרוחב אגודל של איש ממוצע, לא גם ולא דק, באמצע שנותיו, ונמדד האגודל ברחבו ולא בעוביו, והכרעת ההלכה למדוד האגודל במקום הרחב, באמצעו ולא בראשו הדק יותר, וכשבדקים את המציאות אצל רוב האנשים נמצא רוחב האגודל 2.5 ס"מ בקירוב, ולדברי החזו"א כן יש להורות הלכה למעשה. ולשיטת רבי חיים נאה שיעור אגודל הוא 2 ס"מ, ואף שהמציאות מוכיחה שהאגודל אצל רוב האנשים רחב יותר, וכנזכר לעיל, מכל מקום צריך התחכמות יתירה וחוש גדול לעמוד על השיעור מי הוא אדם בינוני, ובהוכחות וראיות ממדידות גוף אחרות שמצינו בחזו"ל כגון האמה והזרת ופרסת הרגל וגובה הגוף יוצא לנכון שמדת האגודל הוא 2 ס"מ. העולה להלכה למעשה, לענין מצות ציצית שהיא מצוה מן התורה, אם כי לרוב הפוסקים שיעור י"ב אגודלין מדרבנן, נכון להחמיר על אורך ציצית, של 30 ס"מ, מהקשר הסמוך לבגד, כולל הגדיל (הכריכות והקשרים) והחוטים, ולשיטת הגר"ח נאה אפשר לכתחילה לברך על טלית וטלית קטן עם ציציות באורך של 24 ס"מ.

אמר רב גידל אמר רב ציצית צריכה שתהא נוטפת על הקרן.

ומבואר בגמרא דהוא כרבי אליעזר בן יעקב, שפוסל במטיל על הקרן.

והביא הבית יוסף [אורח חיים סימן י"א] וז"ל, כתוב בכלבו (סימן כ"ב) ובארחות חיים (הלכות ציצית סימן יז) וצריך לתלות הציצית באורך הטלית ולא ברחבו, וכן כתב הרוקח. ובהגהות מיימון (ציצית פ"א אות ב) כתב וזה לשונו, כתב רא"ם (יראים השלם סי' תא) וצריך לתת הציצית לאורך הטלית ולא לרחבו דבעינן שתהא נוטפת על הכנף, פירוש תלוי על הקרן, ואי הוי ברחבו לא הוי נוטף, שהרי כלפי הקרקע הוא תלוי. וכן הנהיג מהר"ם לדקדק בו בטלית שיהא הציצית נוטף על הכנף בשעה שמעוטף בו האדם, ויש כנף שהוא תולה הציצית בארכו ויש ברחבו, הכל לפי מה שמתעטפים בו. ושוב חזר בו ואמר דהכל נקרא נוטף על הכנף, ולא אמעיט אלא שלא יהא הציצית תלוי באלכסון על קרן זוית. ורש"י פירש הא שתהא נוטפת על הקרן שתהא תולה ומכה על הקרן, פירוש שיגביה למעלה מן השפה כדי שתהא תלויה ונוגעת התליה בקרן.

והביא בשם מהר"י אבוהב שכתב בשם בעל העיטור דמאי דאמרינן על הקרן פסולה הוא משום דאמרינן בספרי (שלח פסקא קטו) שהיא בעלת שמנה ואנן בעינן שיהיה בעלת ארבע, ופירוש הדבר לדעתו הוא דמאי דאמרינן על הקרן פסולה הוא כעין ציציות שלנו שיש בטלית שמנה ציציות שהרי לכל צד שתהפוך הטלית אנו יכולים להשתמש באלו הציציות והרי הוא כאלו היו בכאן שמנה ציציות, ולפיכך אמרינן בספרי שטעמו של דבר הוא משום ארבע ולא שמנה, ומטעם זה פסל כל הציציות שאנו עושים בזה הדרך, אלא דרך הציצית שנעשה שני נקבים בטלית ונטיל הציציות בתוכם ונוציא אותם לצד אחד ואז לא יהיו בכאן אלא ארבע ציציות ולא שמנה. וכדי ליישב המנהג שלנו [שעושים חור אחד] אמר שנפרש הא דאמרינן על הקרן פסולה משום ארבע ולא שמנה דהיינו כשנותן הציצית על הכנף באלכסון שהציצית נראה שהוא עשוי לכנף זה ולכנף זה והוי ליה כשתי כנפות. והב"י כתב דאין לחוש לזה.

ובאמת מנהג זה נשתרש בעיקר אצל החסידים וכן נתפשט המנהג במדינת פולין, אמנם בשאר מדינות אין נוהגין כן.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן וצריך שירחיק מלא קשר גודל וכו' אמר ליה בשעת עשייה איתמר.

כתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות וגו' וכן כתיב ונתנו על ציצית הכנף, מזה מבואר דצריך להטיל הציצית על כנף הבגד ולא באמצע הבגד, ואין כנף למעלה מג' גודלין מסוף הבגד, ולפיכך צריך לזוהר שלא לעשות הנקבים שמכניס בהם חוטי הציצית למעלה מג' גודלין, וזה מעכב גם בדיעבד מפני שאינו נקרא כנף. ואם לאחר עשייתם למעלה משיעור זה חתך שפת הבגד מלמטה עד שנתהוו בתוך ג' גודלים פסולים משום תעשה ולא מן העשוי [סימן י"א מג"א סקט"ו] ואפילו ציצית אחת כשעשאה למעלה מג' פסול וצריך להתיר הציצית ולעשות הנקב למטה מג' ואחר כך יטיל הציצית.

כשם שאסור לעשות למעלה מג' כמו כן אין לעשותם בקצה הכנף לגמרי, דהא כתיב על הכנף ולא תחת הכנף, ועל הכנף מקרי השיעור שיש מקשר האגודל והיינו אמצעיתו עד סוף כל הצפורן, וגם זה לעיכובא אפילו בדיעבד, אלא דבזה יש קולא דאם בעת עשייה היה למעלה מקשר אגודל ואחר כך נקרע בתוך הנקב עד שתלויה הציצית למטה מקשר כשר, דהתורה לא הקפידה רק על שעת עשייה, כדכתיב ועשו להם ציצית על כנפי וגו' גדילים תעשה לך על ארבע כנפות וגו', ולאחר עשייה לית לן בה, ודין זה לא משכחת לא רק בלמטה מאגודל ולא מלמעלה מג' גודלין דאין הציצית עולה למעלה כמובן וכן כשעשה למעלה מקשר אגודל ונתקו חוטי הערב מהבגד עד שעתה נעשה למטה מקשר

אגודל ג"כ כשר מטעם שנתבאר דהקפידא הוא רק בשעת העשייה. ומוודין הג' גודלין והקשר אגודל משפת הבגד ביושר ולא מהקרן באלכסון:

ודעת הטור הוא דשיעור זה אינו אלא באורך הטלית ולא ברחבו, דברוחב הבגד יכול להטילם אפילו סמוך לשפתו, והב"י הביא ראשונים שכתבו דגם לרוחב בעינין השיעורים האלו, וכן הכריע בשו"ע [סעיף י'], והאורך בטלית גדול מקרי לרוחבו של אדם דזהו העטיפה סביב הגוף וזהו האורך, והרוחב הוא לקומתו של אדם [מג"א סקט"ו], אבל בטלית קטן הוה האורך לאורכו של אדם והרוחב לרחבו, אך זה נפקא מינה רק לטור, אמנם לשו"ע דבעינין שניהם אין בזה נפקא מינה.

מנין לציצית בעובד כוכבים שהיא פסולה שנאמר דבר אל בני ישראל... ועשו להם ציצית, בני ישראל יעשו ולא העובדי כוכבים יעשו.

נחלקו הראשונים מה דין נשים בזה, דיש אומרים דדוקא גוי פסול אבל אשה יכולה להטיל ציצית, ויש שפסלו אשה לזה מטעם שאינה מחוייבת בציצית ומי שאינו מחוייב במצוה פסול לעשותה, או שכשם נתמעטו גוים מכח הלימוד בני ישראל ולא גוים, כן נתמעטו גם נשים מלימוד זה.

וז"ל הבית יוסף [אורח חיים סימן י"ד] כתבו התוספות והרא"ש דמשמע דוקא גוי, דכתיב בני ישראל אבל אשה כשרה לעשות ציצית ולא אמרינן כל שאינו בלבישה אינו בעשיה, וכמו שהיה אומר רבינו תם, דגבי תפילין דוקא הוא דדרשינן הכי משום דכתיב וקשרתם וכתבתם ודרשינן כל שישנו בקשירה ישנו בעשיה, וכן פסק סמ"ג (עשין כ"ו). והמרדכי (סימן תתקמט) כתב יש מפרשים דנשים פסולות לעשות ציצית מידי דהוה אתפילין דדרשינן כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, ואומר ר"י דליתא מדמעטינן דוקא גוי אלמא דנשים כשרות לעשות ציצית, דבני ישראל מיקרו, ואף הוה מיחייבי בציצית אי לאו דהוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא, אלא דוקא גבי תפילין דגלי קרא פסולות, וכן מנהג שהנשים עושות ציציות. ומיהו מצאתי שמהר"ם היה מקפיד שלא להניח לנשים לעשות לפי שמי שפטור מן הדבר אינו פוטר אחרים, אבל שאר תיקוני הטלית וטויית ציצית יכולות לעשות. ובתוספות (גיטין) פסק רבינו תם דכל מצוה שאין האשה חייבת בה כגון לולב וציצית אינה יכולה לעשות לנו מדאמרינן בהשולח כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכן היה מעשה שרבינו תם פסל טליתות שהטילה להם ציציות. ובספר התרומה פסק דנשים יכולות לעשות ציצית. עכ"ל. וסיים, ולענין הלכה נהוג עלמא כדברי המכשירים דרובא נינהו וגם כי טעם נכון יש להם. ובדרכי משה כתב שם, ולי נראה דוודאי אם עשתה ציצית אין לפסלם, אבל לכתחלה יש

ליזהר כדברי מהר"ם ואני לא ראיתי מימי בענין אחר רק שהאנשים עשו הציצית. וכן כתב בשו"ע. והמנהג שלא להניח לנשים להטיל ציצית בבגד.

דף מ"ב ע"ב

כי אמריתה קמיה דשמואל אמר אף מן הסיסין פסולה בעינין טוייה לשמה.

[אורח חיים סימן י"א] חוטי הציצית צריכין להיות טוי ושזור, והיינו שמשזרין כמה חוטים דקים זה עם זה וכולם חוט אחד כדאיתא בספרי [דברים פיסקא קט"ו], פתיל תכלת טוי ושזור. אין לי אלא תכלת לבן מגין הרי אתה דן, הואיל ואמרה תורה תן תכלת ותן לבן מה תכלת טוי ושזור אף לבן טוי ושזור. עכ"ל הספרי. דפתיל משמע שכמה חוטינן נפתלין ביחד, דהוא לשון חיבור כדכתיב נפתולי אלהים נפתלתי עם אחותי. ואין שיעור להשיזור, יש שמשזרים ד' ביחד ויש כפול שמנה ומחזיקים זה להידור. מיהו שנים הם לעיכובא, ודי בשנים שהרי הם שזורים.

ומשמע מלשון הספרי דטוי ושזור דין אחד להם, וא"כ כשם שבטווי צריך לשמן כמו שיתבאר ואם לאו פסול כמו כן בשזור [וכן הוא בנמק"י, וכן כתב המג"א סק"ג], אבל ז"ל הרמב"ם [פ"א הלכה י'], אחד חוטי לבן ואחד חוטי תכלת, אם רצה לעשות שזורין עושה, ואפילו היה החוט כפול משמנה חוטינן ושזור עד שנעשה פתיל אחד אינו נחשב אלא חוט אחד. עכ"ל.

ורוב הפוסקים חולקים עליו וס"ל דשזורים הוא לעיכובא, אמנם לענין לשמה משמע גם מלשון הטור דרק טוייה מעכבת לשמן ולא שזירה, שכתב ויהיו טוויין לשם ציצית אבל אם לא היו טוויין לשמן פסולים וצריך שיהיו שזורין. עכ"ל. ומשמע להדיא דבשזירה אין מעכב לשמה.

וכתב הרמ"א [סעיף א'] דיש מחמירין אפילו לנפצן לשמן, והמנהג להקל בניפוץ. עכ"ל. ומלשון המרדכי שכתב, כתב מהר"ם שיש להחמיר לנפץ הצמר של ציצית לשמה, ע"ש, משמע שהוא חומרא בעלמא דמדינא ודאי א"א שהרי ניפוץ אינו אלא להסיר הפסולת והמהר"ל מפראג אמר דכיון דכתיב גדילים תעשה לך אצל לא תלבש שעטנז ושעטנז הוא שוע טוי ונוז, לכן גם בשוע שהוא ניפוץ צריך לשמה [דרישה] ולכן לכאורה נכון ליזהר בזה.

כיצד היא הטווייה לשמה, שיאמר בתחלת הטווייה שהוא לשם ציצית ואם האשה טווייה יאמר לה טווי לי ציצית לטלית, וכ"ש כשהיא בעצמה אומרת כן.

וכתב השו"ע [סעיף ב'] טוואן גוי וישראל עומד על גביו ואומר שיעשה לשמם להרמב"ם פסול להרא"ש כשר. עכ"ל. וכתב רבינו הרמ"א, ונהגין שיסייע הישראל מעט,

וכדאיתא לקמן סימן ל"ב וביו"ד סימן רע"א גבי תפלין וס"ת. עכ"ל. והיו שפקפקו בזה, דאיזה דמיון הוא לעיבוד עור לשמה, דבשלמא בעור כשהישראל מסייע קצת בהעיבוד ואומר שעושה לשמה הרי יש בעור זה עיבוד לשמה, אבל בטוויית ציצית מאי מהני סיוע קצת למה שיטווה אחר כך, כיון דלהרמב"ם עכו"ם אדעתא דנפשיה קעביד הרי מה שיטווה אחר כך הם שלא לשמה.

כבר נתבאר דצריכין שזירה, ולכן אם נתפרקו החוטין משזירתן אם היו מתחלה שזורים רק כל חוט משני חוטין דקים ונתפרקו כל השמנה חוטין ונעשו ט"ז פסולים, שהרי בטלה הזירה, ואם נשתייר מהם כדי עניבה בשיזור פשיטא דכשרים הם. וכתב החפץ חיים בביאור הלכה [י"א ס"ג ד"ה והוא] דאם חוזר ושזורן הוי תעשה ולא מן העשוי ופסולים. וצ"ע, דלכאורה יש לסמוך על הרמב"ם שלא נפסלו כלל בזה. וכתב עוד הרמ"א דלכתחלה טוב לקשור החוטין למטה, דבזה לא יתפרקו משזירתן, ואין זה מוסיף על הקשרים שהרי מוכח שאין כוונתו משום קשר אלא כדי שלא יתפרקו. אמנם בבאר היטב [ס"ק ג'] ומשנ"ב [ס"ק י"ה] מביאים בשם המג"א ועוד פוסקים שיש אומרים שטוב שלא לעשות קשרים אלו משום דהוי כמוסיף על הקשרים. ויש תחבולות אחרות, כגון לטבול קצות החוטים מעט בדבק ואז אין חשש כלל.

הא תכלתא היכי צבעיתו לה אמר ליה מייתנין דם חלזון וסמנין ורמינן להו ביורה ומרתחינן ליה, תכלת אין לה בדיקה ואין נקחית אלא מן המומחה.

מה היא התכלת, כתב הרמב"ם [פ"ב מציצת ה"א] תכלת האמורה בתורה בכל מקום היא הצמר הצבוע בפתוך שבכחול, וזו היא דמות הרקיע הנראית לעין השמש בטהרו של רקיע, והתכלת האמורה בציצית צריך שתהיה צביעתה צביעה ידועה שעומדת ביופיה ולא תשתנה, וכל שלא נצבעה באותה צביעה פסול לציצית אף על פי שהיא כעין הרקיע, כגון שצבעו באסטים או בשחור או בשאר המשחירין ה"ז פסול לציצית.

כיצד צובעין תכלת של ציצית, לוקחין הצמר ושורין אותו בסיד ואחר כך מכבסין אותו עד שיהיה נקי ומרתחים אותו באהלא וכיוצא בו כדרך שהצבעים עושים כדי שיקלוט את העין, ואחר כך מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו, ונותנין את הדם ליורה ונותנין עמו סממנין כמו קמוניא וכיוצא בו כדרך שהצבעין עושין ומרתחינן אותו ונותנין בו הצמר עד שיעשה כעין רקיע וזו היא התכלת של ציצית:

ולקמן [הלכה ח'] כתב הרמב"ם, טלית שהיא כולה אדומה או ירוקה או משאר צבעונין עושה חוטי לכן שלה כעין צבעה, אם ירוקה ירוקין אם אדומה אדומין, היתה כולה תכלת עושה לכן שלה משאר צבעונין חוץ מן השחור מפני שהוא נראה כתכלת, וכורך על הכל חוט אחד תכלת כדרך שעושין בשאר ציציות שאינן צבועין. ע"כ.

ויסוד אלו הדברים מסוגיין, דהיו מערבים סממנים בדם החלזון כדי שיקלוט הצבע, וצריך לומר שזה היה ידוע להם מאז ומעולם, שכך הוא דרך ייצור התכלת, וכבר במדבר איסור הרישה זריעה ובישול היה לצורך הסממנים, וממילא כשאמרה התורה שצריך שיהיה צבע ארגמן או תכלת מובן שהוא על ידי תערובת הסממנים הידועה להם.

בדבר התכלת בזמנינו

והנה בזמן התנאים והאמוראים היה להם עדיין תכלת, כמו שמבואר בסוגיין, אלא שבתקופה מסוימת הפסיקו לעשות תכלת, ויש אומרים שהוא מחמת גזירת השלטון הרומי שאסר על שימוש בתכלת להמון העם, והועיד את השימוש בתכלת למשפחות המלוכה או השליטים בלבד, ויש תולים זאת בסיבות אחרות. יהיה אשר יהיה, בזמנינו נעשו נסיונות לזהות את החלזון, והראשון היה האדמו"ר מראדזין, שבדרך פלאית גם ידע את דרך הפקת התכלת, אף שלא היתה לו שום מסורת על זה, ולשיטתו דג החלזון הוא הנקרא בזמנינו דיונון, שיש לו כים ובתוכו נוזל שחור שמסייע לו להתחמק מאויביו כאשר הוא מפזרו. אחריו הגיע הרב הרצוג והצביע על הארגמון קהה הקוצים, ולכל אחד יש ראיות או סתירות, ולא נאריך בזאת. ואם נקבל דברי החוקרים שמצאו בגדים צבועים תכלת מזמן בית שני, וכן שבסולמה של צור מצאו ערימות גדולות של קונכיות הארגמון במקומות שכנראה היו מיועדים להפקת התכלת, הרי שיש ראיה לשיטה השנייה. מאידך גיסא משמע מדברי הרמב"ם שצבע זה נוטה לשחור, ולא כך נראה התכלת בת זמנינו. עוד תמיהה יש, שבתהליך הייצור של התכלת בת זמנינו חייבים לחשוף את הצמר הצבוע לשמש כדי שיקבל את הצבע, דבר שאינו מוזכר בגמרא וברמב"ם. וגם המטילים ציציות תכלת בכגדיהם, כיצד יכרכו את החוליות, כשיטת הרמב"ם [חצי חוט צבוע] הראב"ד [חוט שלם צבוע] או רש"י [שני חוטים צבועים שהם ארבע].

סוף דבר, אין בידינו לקבוע מסמרות באיזה שיטה מן השיטות עד יבא גואל צדק ויורינו את הדרך הנכונה בכל זה. אך זאת נזכיר כי היה מקובל כי בספר מחנה דן, שהוא פירושו של רבי שמשון מאוסטרופולי לזוהר הקדוש, איתא כי לפני ביאת משיח צדקנו תתגלה שוב התכלת. אמנם ספר זה אבד מאתנו, וגדולה האבידה מאוד, אך ידוע כי לפני המלחמה הראשונה עוד היה ידוע על מישוהו שהיה הספר ברשותו, ולאחר שהאדמו"ר מראדזין יצא עם תגליתו בדבר התכלת, יצא רבי אברהם ב"ר נחמן חזן, ראש חסידי ברסלב באותה תקופה, לביתו של אותו אדם כדי לראות את הספר הנ"ל ואת האמור בו גבי התכלת, וידוע שמאז נהגו חסידי ברסלב ליתן תכלת בטליתותיהם. עד כאן בנושא מעורר ענין זה,

ויה"ר שנזכה בקרוב לראות בעבודת משרתים באי היכל חדר בחדר, ולראות את בגדי הכהן הגדול, לבוש תכלת וארגמן.

הלכות צביעת התכלת

התכלת של ציצית צריכה צביעה לשמה ואם צבעה שלא לשמה פסולה, והיורה שיש בה הצבע אם צבע בה מעט צמר לבדוק אם הוא יפה אם לאו נפסלה היורה כולה, אלא כיצד יעשה, לוקח הצבע מן היורה בכלי קטן ומניח בו צמר שבודק בו ושורף את שבדק שהרי נצבע לבדיקה, ושופך הצבע שבכלי שבדק בו שהרי טעמו ופסלו, וצובע התכלת בשאר הצבע שלא נפגם. ע"כ מהרמב"ם.

והנה צריך להבין מה הפסול בצביעה לשם נסיון, ואמרו שהטעם דכיון דבעינן לשמה הרי מה שנוטל לבדוק אין זה לשם ציצית. אמנם הוא תימה, דמה הבעיה לומר לפני הצביעה לשם מצות תכלת, ומדוע כל כך חששו לטעימה הנ"ל. וכתבו התוספות הטעם דאפילו כשעשה הנסיון על תכלת וכיון לשם ציצית ג"כ פסול שעשה גם לשם נסיון הוי כלשמה ושלא לשמה דבקדשים פסול כהאי גוונא.

והנה בגמרא אמרו בענין טעימה, ושקלינא פורתא בביעתא וטעמינן להו באודרא, ושדינן ליה לההוא ביעתא וקלינן ליה לאודרא. והרמב"ם לא הזכיר ביעתא, אלא כלי קטן, דיש לומר דסבירא ליה דמה דנקט ביעתא לאו דוקא, ובאמת מסברא אין לחלק, אך יש לבאר דהרי יש לבאר שאביי שאל את רב שמואל בר יהודה הא תכילתא היכי צבעיתו לה, דכנראה רב שמואל בר יהודה היה מייצר תכלת, ושאל אותו אביי איך מנהגם, וסיפר לו הוא שהם היו לוקחים את הטעימה בקליפת ביצה, כדי שלא יטעו אחר כך להשתמש בתכלת ששם או שיחזירוה ליורה בטעות.

ובאמת יש לדון מה היא אותה טעימה, דמתוספות שהבאנו לעיל משמע דהצמר הצבוע לשם נסיון הוא הטעימה הפסולה, אמנם לפי זה צריך להבין מדוע צריך לזרוק את הביצה ואסור להחזיר את השאר ליורה. ויש אומרים דכל מה שבביצה הוא הטעימה הפסולה.

עוד מבואר שאם החזיר את הטעימה הנ"ל ליורה נפסלה כל היורה, ומשמע דלא מהני ביטול, והוא תימה, מה נשתנה דבר זה מכל שאר דברים שמועיל להם ביטול ברוב.

והנה אמרו כתנאי טעימה פסולה, משום שנאמר כליל תכלת, דברי רבי חנינא בן גמליאל; רבי יוחנן בן דהבאי אומר אפילו מראה שני שבה כשר, משום שנאמר ושני תולעת. ע"כ. מבואר כי טעם פסול טעימה הוא מילפותא דכליל תכלת, וביאר רש"י וז"ל, טעימה פסולה, אם עירה צבע נסיון ביורה פוסל את כל היורה. משום שנאמר כליל

תכלת, כל תכלת בעינן, שיהא כל עיקר מראה החלזון בצמר שלא יהא דבר אחר צבוע בה מתחילתה. ע"כ. הרי שפירש רש"י טעימה על הנשאר בביעתא, ומה שלמדו מכליל תכלת הוא דאין התכלת הנ"ל מתבטלת ביורה, דאף דבכל מקום אזלינן בתר רובא, כאן גילתה התורה שצריך שיהיה הכל ראוי לתכלת, וממילא לא שייך כאן ביטול ברוב.

ומן הטעם הנ"ל דבעינן צביעה לשמה וטעימה פסולה, אמרו שהתכלת אינה נקחת אלא מן המומחה שמא נצבעה שלא לשמה או נצבעה מצבע של נסיון, ודבר זה א"א לבדוק, ולכך צריך מומחה, וכאן מומחה הכונה שיודע הדין ושיהיה נאמן. ולכך זה אמרו שצריך מומחה דמפני שיש עוד צבע הדומה לתכלת ונקרא קלא אילן, וכשאינו נאמן יש לחושדו שצבע בקלא אילן ולא בתכלת.

אמנם אם מפני חשש זה דקלא אילן בלבד לא היינו חוששין משום דלזה יש בדיקה, ואמרו למסקנת הגמרא, כיצד בודקין אותה מייתי מגביא גילי ומיא דשביליתא, ופירש"י מגביא גילי זהו אלו"ם ומיא דשביליתא מים היוצאין מן התלתן. והרמב"ם כתב תבן וריר של שבילול. ועוד מביאים מי רגלים שנתחמצו מ' יום ושורין בהם התכלת מעת לעת, אם עמדה בעינה ולא כהתה כשרה, ואם כהתה לוקחין בצק של שעורין שמעפשין אותו למוריים ונותנין זו התכלת שנשתנית בתוכו ואופה הבצק בתנור ומוציאין התכלת מן הפת ורואין אותה אם כהתה ממה שהיתה פסולה ואם הוסיף עינה והושחרה יותר ממה שהיתה קודם האפיה כשרה, ואף על פי שנלקחה מן המומחה אם בדקה בבדיקה זו ולא עלתה הבדיקה יפה פסולה.

דף מ"ג ע"א

הלוקח טלית מצוייצת מן השוק מישראל הרי היא בחזקתה, מן העובד כוכבים, מן התגר כשרה, מן ההדיוט פסולה, ואף על פי שאמרו אין אדם רשאי למכור טלית מצוייצת לעובד כוכבים עד שיתיר ציציותיה. מאי טעמא הכא תרגימו משום זונה. רב יהודה אמר שמא יתלוה עמו בדרך ויהרגנו.

[אורח חיים סימן כ'] והיינו דאע"ג דתכלת אינה נקחת אלא מן המומחה כנ"ל, זהו בתכלת לבד, אבל טלית מצוייצת נקח מכל אדם והרי הוא בחזקתו שמי שעשה הטלית הזה קנה התכלת מן המומחה. ובגוי, מתגר כשירה דתגר לא מרע נפשיה ובודאי לקחה מישראל וכשירה, ולא דוקא שהוא תגר בטליתות.

ולהלכה בזמנינו איתרע ענין זה, דשכיח שנותנים העשיה בידי נכרים וקטנים, וגם בתלית הציציות שכיח שנותנים הדבר בידי הפסולים בעשייתן או שאינם יודעים לכיון לשמה וכדו', ולכן כל אדם יחוש מאד שלא לקנות

טלית וטלית קטן וציציות אלא מאותם הידועים בכשרותם המהודרת שעשויים לשמה ע"י אנשים יראי שמים. ואם יש על חוטי הציציות והטליתות חותמת כשרות מהודרת שפיר דמי, ומכל מקום יש גם לוודא שאין כאן זיוף, ושהסוחר יהודי נאמן מוחזק בכשרות שלא גנב סחורתו, שלא יהיה בכלל מצוה הבאה בעבירה.

ולענין מה שאסרו למכור טלית מצוייצת לעכו"ם, נלמד שכמו"כ יש לסוחר הטליתות להקפיד שלא למנות נכרים למכור את סחורתם שלא בנוכחותם, בין בשכר ובין שלא בשכר, כי בזמנינו עדיין קיים חשש זה שכתב השו"ע, ואדרבה, יותר ויותר, שעלול להגיע טליתות גם לישמעאלים החשודים על רציחת יהודים רח"ל. וכמו"כ המוצא טלית או טלית קטן הפקר במקומות שמצויים שם ישמעאלים נכון לקחתם משם למקום מוצנע ושמור, וכן אם מניח בגניזה יהיה באופן שלא תהא עין ויד שלהם שולטת שם.

ומברך כל צפרא להתעטף בציצית.

[אורח חיים סימן ח'] הביא הב"י בשם הכלבו (סי' כב) דעל טלית קטן אין מברכין עליו להתעטף בציצית אלא על מצות וגם בנמוקי יוסף (ציצית יב.) כתוב שנהגו שלא לברך עליו להתעטף אלא נהגו לברך על מצות ציצית, ואין לבטל המנהג עכ"ל. וכן כתב האגור (סי' כח) בשם מהר"י מולין (תשו' מהר"ל סי' י) שיש מברכין על טלית קטן להתעטף, וכן משמע באורחות חיים, ואין לחוש אם יש בו עיטוף כי נוסח הברכה היא כמו לישב בסוכה וכנהנה רבות.

והנוסח 'להתעטף ולא על' עיטוף בציצית, כי כל מצוה שנגמרת מיד ואין שיהיו זמן בעשייתה הנוסח 'על' כגון 'על המילה' 'על אכילת מצה' 'על הטבילה' 'על נטילת ידיים' וכדו', וכל מצוה שיש בה שיהיו זמן מברך עליהם ב'ל' כגון 'להתעטף בציצית' 'להניח תפילין' 'לישב בסוכה' 'לקבוע מזוזה' שמשמעה מורה על להבא כלומר להיות מעוטף בציצית, לבוש בתפילין לישב בסוכה וכו' בהמשך זמן. ומה שתיקנו לברך על טלית קטן 'על מצות ציצית' ולא להתלבש בציצית וכדו', כתב בדרכי משה (סק"ה) "כי חששו לדברי הפוסקים שאין יוצאים בטלית קטן כזה, לכן רק מברכין להשי"ת שנתן לנו מצות ציצית, ואף שאין מקיימין אותה עתה כתיקונה, תיקנו לשון על דמשמע נמי על לשעבר.

ומה שתיקנו לברך 'להתעטף בציצית' ולא 'להתעטף בטלית' או 'להתעטף בטלית מצוייצת', אף על פי שהעטיפה נעשית בטלית, להורות לנו כי עיקר המצוה אלו הציצית, דהיינו שהחיוב של מצוה זו נעשית רק אם לובש בגד של ד' כנפות דאז חייב להטיל בה ציצית, לכן מדגישים ענין הציצית, שחיוב האדם הוא על הטלת הציצית בד' כנפות הבגד.

והנה בענין הניקוד של מילת בציצית, בציצית' או 'בציצית', דעת הלבוש שצריך לומר בשוא, וטעמו, כי פת"ח תחת הבית מורה על דבר הפשוט ומבורר וניכר באיזה הוא מדבר, וכשמברכין בפת"ח על כרחך פירושו בציצית המיוחדות והמבוררות, והיינו תכלת שהוא עיקר מצות הציצית, וא"כ בזה"ז שאין תכלת נמצא, המברך בפתח הרי זו ברכת שווא ושקר וכו', לכן טוב יותר לומר בציצית בשו"א, שפירושו בציצית כל שהוא, כלומר אף על פי שאין בידי לקיים מצה מן המובחר, מ"מ מצות ציצית אני מקיים. אמנם הב"ח כתב, צריך לומר להתעטף בציצית, בפת"ח תחת הבי"ת להורות על עיקר המצוה שהיא פתיל תכלת, שעיי"ז יזכור כל מצות ה', גם עפ"י הדקדוק צריך לומר בפת"ח.

ולמעשה המשנה ברורה כתב לומר בשוא, אבל מצאנו אחרונים רבים הסוברים לומר בפת"ח תחת הבי"ת, וכן כתבו ונהגו הרבה גדולי ישראל. ויעשה כל אחד כמנהג אבותיו או עדתו, אמנם אם אין לו מנהג ישאל את רבותיו.

ובענין הברכה על טלית קטן שהבאנו לעיל, כבר נתפשט המנהג שכל אלו אשר מתעטפים בטלית גדול בעת התפילה אינם מברכים על מצות ציצית בעת לבישת הטלית הקטן בבוקר, אלא לובשים אותו בלי ברכה, ולאחר מכן בעת הברכה על הטלית הגדול מכוונים להוציא את הטלית הקטן. אמנם מי שאינם מתעטפים בטלית גדול, אזי כשישנים בלילה בטלית קטן אחר, בבוקר בשעה שמחליפים הטלית קטן יש להם לברך על מצות ציצית כמו שכתב הרמ"א. וגם בזה יעשה כל אחד כמנהג אבותיו ועדתו.

וראיתם אותו פרט לכסות לילה; אתה אומר פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא כשהוא אומר אשר תכסה בה הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אותו פרט לכסות לילה; ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה מרבה אני כסות סומא שישנה בראיה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיה אצל אחרים.

[אורח חיים סימן י"ח] לילה לאו זמן ציצית, אך בזה יש פלוגתא, דלהרמב"ם תלוי בזמן ולא בכסות ולהרא"ש תלוי בהכסות ולא בזמן, כלומר דלרמב"ם אפילו כסות המיוחד ליום פטורה בלילה, וכסות המיוחד ללילה חייבת ביום. ולהרא"ש הוא להיפך, דכסות המיוחד ליום חייבת אפילו בלילה, וכסות המיוחדת ללילה פטורה אפילו ביום, ומה שקרינן לה מצות עשה שהזמן גרמא, דכיון דהלילה גורמת דכסות המיוחד לה פטורה, שפיר הוה מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות [הרא"ש ריש הלכות ציצית] וכסות המיוחד ליום וללילה תניא בספרי בפרשת ציצית דחייבת בציצית, וכן מפורש בירושלמי פ"ק דקדושין [ה"י]:

ולדינא יש לחוש לשני השיטות כמ"ש הרמ"א [סעיף א] וז"ל, וספק ברכות להקל על כן אין לברך עליו אלא כשלוּבשו ביום והוא מיוחד ליום ואחר תפלת ערבית אף על פי שעדיין יום הוא אין לברך עליו ובליל יום"כ יתעטף בעוד יום ויברך עליו. עכ"ל. [ומה שלובשים טלית בליל יום הכפורים הוא משום דביוה"כ אנו דומים למלאכים [ב"ח] וגם אין לומר י"ג מדות בלא עטיפה [מג"א] משום דבר"ה [י"ז]:] איתא שכביכול נתעטף הקדוש ברוך הוא כש"ץ בשעה שאמר למשה הי"ג מדות, ע"ש].

ומה דין סדינים ושמיכות, כתב השו"ע [סעיף ב], סדינים, אף על פי שאדם ישן בהם בבוקר אין מטילין בהם ציצית. עכ"ל. כלומר משום דעיקרו הוא ללילה, ומשמע דבלא זה היה חייב בציצית אף על פי שאינו לובשו ומתעטף בו אלא שהוא לכיסוי הגוף בעת שינתו, ולפ"ז תמהו על מנהג העולם שאין עושין בהן ציצית להרמב"ם דכסות לילה ביום חייב, והא כמה פעמים מכסה גופו בעת שינתו ביום. והמגן אברהם [סק"ג] כתב דזהו שאמרו בספרי כסות פרט לסדין, היינו דהתורה לא חייבה בציצית רק כסות שלובש על גופו או מעטף בו גופו כמו בזמן הגמרא שהיו מתעטפים בסדינים, אבל סדין שעל מלתו שמכסה בו גופו אינו מלבוש כלל ופטור מציצית, ואשר תכסה בה הוא דרך מלבוש שמעטף ומכסה גופו בהלבשו וכן עיקר לדינא. ויש שנהגו לעשות בסדינים ובשמיכות קרן אחת עגולה כדי לצאת מידי ספק.

דף מ"ג ע"ב

על ארבע כנפות כסותך, ארבע ולא שלש; אתה אומר ארבע ולא שלש, או אינו אלא ארבע ולא חמש כשהוא אומר אשר תכסה בה הרי בעלת חמש אמור, ומה אני מקיים על ארבע ארבע ולא שלש.

[אורח חיים סימן י'] ובסמוך הביאו עוד ברייתא דממעט גם בת חמש וגם בספרי משמע כן, מ"מ להלכה הכריעו רוב הפוסקים לחיובא בבת חמש, וכן פסקו בטור וש"ע. אמנם דעת הר"א ממיץ ור"ש לפסוק כאידך ברייתא. ובמ"ב [סק"ג] הביא דעתם וכתב דיש פוטריין, לכן אין לעשות בה חמשה כנפות לכתחילה וכו' ובאמת מוכח מהפוסקים שבדורות הקודמים היה המנהג פשוט במקומות הרבה לפטור לגמרי מציצית בגד בעל חמשה כנפות ויותר, ולכן אם כי אין אדם עובר איסור אם לובש טלית בעלת ה' כנפות ויותר כשיש לה ציציות בארבע כנפותיה המרוחקות זו מזו, מכל מקום יש לימנע מכך, חדא, כי לדעת הפוסקים אינו יוצא בה מצות עשה דציצית, ועוד דלא יוכל לברך עליה דחיישינן לדעת הפוסקים וספק ברכות להקל.

ולכן, אם נקרע טליתו או הטלית קטן מכל צד שהוא, ואף בקרע מנקב בית הצואר לצד חוץ, אם הקרע הולך על רובו של הבגד באורך או ברוחב, הרי נעשית טלית

בעלת ששה קרנות, ויש תיכף לתקנה ולתפור הקרע, ועכ"פ לא יברך עליה כל זמן שלא תיקנה, אך אין צריך להסיר הציציות לפני התיקון, ואין בזה משום תעשה ולא מן העשוי.

ואף שטלית בה ה' כנפות חייבת בציצית מ"מ אסור לעשות יותר מד' ציצית ועושה בהמרוחקים ביותר ואם עושה חמש ציצית עובר בבל תוסיף. יש לה ד' כנפות וחתך כנף אחד באלכסון ועשהו שנים הרי נעשית בעלת ה' וחייבת, וכן אם חתך שני קרנות נעשית בעלת ו' וחייבת.

ומה שאמרנו דחתך כנף אחד באלכסון דנעשה בת חמש וחייב בציצית זהו בחתך מקצתו, אבל אם חתך חציו של בגד באלכסון הרי נעשה כל אחת מהחצאים בת שלש כנפות, וה"ה אם היה בגד בת ג' כנפות וחתך מקצת כנף אחד באלכסון נעשה בת ד' כנפות וחייב בציצית, ולא נתבאר מה שיעור החיתוך להחשיבו כעוד כנף.

ואם היה לטלית ארבע כנפות והטיל בה ציצית, וחתך אח"כ כנף אחד ועשהו עגול, נפטרה הטלית מציצית, ואם ירצה לתפור ולהחזיר הכנף על מקומה, יצטרך קודם לכן להסיר כל הציציות מכל הכנפות וגם מהכנף שנחתך, ואח"כ לתפור הכנף על מקומה, ולחזור ולקשור הציציות בארבע הכנפות כדין, דאם יחזיר הכנף למקומה בלא להתיר הציציות משאר הכנפות, יפסל משום תעשה ולא מן העשוי. אבל אם לא נחתכה הכנף עם הציצית שבה, אלא נעשתה עגולה מכל סיבה שהיא, ועדיין הציצית מחוברת לה לא נפסלה הטלית למצוה, כיון שבשעת תלית הציצית היתה בעלת ד' כנפות, אבל מכל מקום נכון לתקן הכנף שיהיה מרובע, אך אין צריך להסיר קודם לתיקון לא הציצית שבכנף זה ולא הציצית שבשאר הכנפות.

וכן לענין קרן עגולה, צ"ע עד כמה נקרא בשם עגולות, דאין סברא לומר דע"י משהו שיעגל חודו של כנף תפטר הבגד מציצית וכו'. ויש שכתבו שהמנהג לסמוך על עיגול כלשהו אם נראה היטב למראית העין, והיעב"ץ [במור וקציעה] כתב שאין נקרא עיגול אלא אם כן מתפשט על כל שיעור הכנף, דהיינו ג' אצבעות לכל צד. ולענין טלית וט"ק שיוצאים בו ידי חובת ציצית בודאי יש לנקוט לחומרא כשאירע קלקול באחד מהקרנות ונתעגל, וכל שהעיגול נראה למראית עין יש לתקנו ולרבעו, אפילו לא נתעגל כשיעור דהמור וקציעה הנ"ל. וכתבו עוד הפוסקים שיעגול מבטל שם כנף אפילו אין העיגול אלא בעוביו של הבגד כגון מעיל נפוח או שמיכה עבה מחמת המילוי שיש בתוכה.

ומכל מקום אין מועיל לבטל שם כנף אלא אם כן יעגלנו ע"י חיתוך וסילוק קרן הבגד לגמרי, ולא די בקיפול הקרן ותפירתו בעיגול, ונכון להחמיר אפילו אם יתפרנו חזק ומעשה אומן כדרך החייטים.

והנה לעיל [מ"א ע"א] אמרו, ת"ר טלית כפולה חייבת בציצית, ורבי שמעון פוטר; ושון, שאם כפלה ותפרה שחייבת. תפרה, פשיטא לא צריכא דנקטה בסיכי.

כתב הבית יוסף [אורח חיים סימן י'], בנמוקי יוסף (ציצית יא: ד"ה כפלה) כתוב כפלה, שהיתה ארוכה מאד כשתים בראוי לה ואין ראוי ללבשה אלא אם כן כופלין אותה. ורבי שמעון פוטר דהוי ליה כבגד שאינו ראוי ללבישה. ושונים שאם תפרה לאחר שכפלה חייבת דהא חזיא לאיכסויי. והרי"ף (ציצית יא:) והרא"ש (סי' ה) כתבו ברייתא זו ולא פסקו הלכה כדברי מי, ונראה שסמכו דמן הסתם משמע דהלכה כת"ק. וגם רבינו ירוחם (ני"ט ח"ג קסט.) כתב טלית כפולה חייבת בציצית אפילו לא תפרה. אבל הרמב"ם כתב [פרק א' הי"ז] אין כופלים את הטלית לשנים ומטילין ציצית על כנפיה כמו שהיא כפולה, אלא אם כן תפרה כולה ואפילו מרוח אחת. נראה שסובר דהלכה כרבי שמעון, ואמרו בגמרא רבה בר רב הונא איקלע לבי רבא בר רב נחמן חזייה דהוה מיכסי טלית כפולה ורמי ליה חוטי עילויה כפילא איפשיטא ואתא חוטא וקם ליה להדי רישיה אמר ליה לאו היינו כנף דכתב רחמנא באורייתא אתא שדייה, ומשמע ליה להרמב"ם דכי אמר ליה לאו היינו כנף דכתב רחמנא באורייתא היינו לומר דאפילו קודם שתפשט נמי, כיון שעשויה ליפשט לאו היינו כנף דכתב רחמנא באורייתא, וכן פסק בנמוקי יוסף (שם ד"ה ורבי שמעון) וברוקח (סי' שסא) דהלכה כרבי שמעון.

ולהלכה בשולחן ערוך, אין כופלין את הטלית ומטילים ציצית על כנפיה כמו שהיא כפולה. (הגה: אבל צריך להטיל בד' כנפיה הפשוטים) (בית יוסף). אא"כ תפרה כולה ואפילו מרוח אחת. (הגה: וי"א דחייבין אפילו בלא תפירה, וטוב לעשות לה ציצית אבל לא לברך עליה) (הרי"ף והרא"ש והטור).

והמדובר כאן בטלית גדולה שהיא עדיין הוא בגדר שראוי ללבישה לאדם בינוני בגדלו, אבל אם הטלית גדולה וארוכה מאד עד שאין דרך בני אדם ללבוש בגד כזה, יש פוסקים הפוטרם אותו לגמרי מציצית, דאין שם בגד עליו, ואי אפשר לצאת בו חובת המצוה אא"כ יקטינו ע"י קיפול ויתפרנו ואח"כ יטיל בו ציציות, ואם השחיל עליו הציציות לפני שהקטינו, יצטרך להתיר ציציותיו ולהקטין ולהטיל שוב הציציות דאל"כ הוי ליה חשש פסול ד'תעשה ולא מן העשוי' [ומזה מובן שמה שעושים פרסומות לחברות לייצור טליתות שעשו טלית לצורך "כל הנערים" בשמחת תורה, באורך חמש מטר, שאין לזה טעם, דטלית כזו אינה חייבת בציצית, כנ"ל].

דף מ"ג ע"ב

וראיתם אותו וזכרתם ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת הסמוכה לה, ואיזו זו מצות כלאים, דכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך.

והנה כבר נתבאר לעיל ענין כלאים בציצית, וכן במסכת יבמות, ונביא כאן את עיקרי הדברים המבוארים בתלמוד בראשונים ובפוסקים.

לעיל [ט"ל ע"ב] נתבארו שתי דעות אם כל בגדים חייבים מן התורה בציצית או רק בגד צמר או פשתים, ולהלכה הם שתי דעות, דעת הרמב"ם והשו"ע דרק בגד צמר או פשתים חייב בציצית מן התורה, ושאר בגדים מדרבנן, ודעת התוספות והרא"ש ועוד ראשונים, וכן פסק הרמ"א, דאף שאר בגדים חייבים מן התורה.

ולעיל רמו קראי אהדדי, כתיב [במדבר טו, לה] ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת וגו', הכנף בה"א, משמע שיהא הציצית ממין הכנף, כלומר חוטי הלבן שעושין בציצית יהיו לעולם ממין אותו הבגד, דאילו חוטי התכלת לעולם צמר הן, וכתיב במשנה תורה [דברים כב, יא - יב] לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו, וסמך ליה גדילים תעשה לך וגו', ודרשינן גדילים תעשה לך מהם, ר"ל מן הצמר ופשתים הכתובים לפניו, ומשמע אפילו החוטי לבן שבו, וא"כ משמע שלא יעשו ציצית אלא מצמר ופשתים, וא"כ קשו קראי אהדדי. ותירצו חוטי לבן של צמר ופשתים פוטרם בין במינן בין שלא במינן, ושאר מינים, במינם פוטרם שלא במינם אינם פוטרין. לפיכך מדין תורה קי"ל שחוטי לבן שבציצית של שאר המינים, אינן פוטרין אלא א"כ יהא הציצית ממין הטלית, אבל חוטי לבן של צמר או של פשתים פוטרין בכל המינן, אפילו באינו מינו כגון בשיראין ובכיוצא בהן.

ובאיזה אופן הותרו הכלאים, לעיל [ל"ט ע"ב] אמרו, איבעיא להו של פשתן מהו שיפטרנו בשל צמר צמר בשל פשתים הוא דפטר, דכיון דתכלת פטרה לבן נמי פטר, אבל פשתים בצמר לא, או דלמא כיון דכתיב לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך, לא שנא צמר בפשתים ולא שנא פשתים בצמר. ת"ש, דאמר רחבה אמר רב יהודה חוטי צמר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן פוטרין בשל צמר, חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ואפילו בשיראין. וכאן משמע דכל אופן פוטרם זה את זה, דהתורה דחתה מצות כלאים מפני מצות ציצית. אמנם בסוף הסוגיא [מ"א ע"א] אמרו כיון דאפשר במינן לא, כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש, כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב, ואם לאו יבוא עשה וידחה את לא תעשה. ע"כ.

ורבו בזה הדעות בפוסקים [עיין בתוספות שם וטור ובי"ז]. דאיכא דאמרי דבזמן שהיה תכלת היו צריכין לעשות ציצית של תכלת אפילו בבגד פשתים, וציצית לבן של פשתים אפילו בבגד של צמר עם שני חוטין של תכלת, וכל שכן שני חוטין לבן של צמר עם שני חוטין של תכלת בבגד של פשתים. מיהו הני מילי בזמן שהיה תכלת, אז

היה מצות עשה דציצית דוחה לאו דשעטנו שהיו צריכים לקיים מצות ציצית כהלכתה כיון שהיה להם תכלת, אבל בזמן הזה שאין לנו תכלת, ואין אנו יכולין לקיים כל מצות עשה דציצית כהלכתה, אסור לנו ג"כ לעשות הציצית של כלאים, כגון ציצית של צמר לבן בבגדי פשתן או איפכא, דלא אלים מקצת העשה כל כך לדחות הלאו דשעטנו. ויש אומרים דאפילו בזמן שהיה תכלת, היה אסור לעשות חוטי פשתן בשל צמר, דכיון שיכולין לקיים שניהם מצות עשה דציצית ולא דשעטנו בחוטי צמר הן לבן הן תכלת, אין עשה דציצית דוחה הלאו שלא לצורך, אבל חוטי צמר לבן בבגד של פשתים עם תכלת היו עושין, אף על גב שהיו יכולין לעשות החוטי לבן בשל פשתים, מ"מ הואיל ואידחי הלאו לגבי עמרא דתכלת אידחי נמי לגבי עמרא דלבן. ויש אומרים דגם בזו היה אסור, שלא נדחה הלאו אלא לגבי תכלת שאי אפשר בענין אחר, אבל לגבי לבן הואיל ואפשר לקיים העשה במינן לא אידחי.

ועוד נחלקו לעיל הראשונים כמה שאמרו [שם] תנו רבנן סדין ב"ש פוטרין, וב"ה מחייבין, והלכה כדברי ב"ה. א"ר אליעזר ב"ר צדוק והלא כל המטיל תכלת בירושלים אינו אלא מן המתמיהין אמר רבי א"כ, למה אסרוה לפי שאין בקיאיין.

וז"ל הרמב"ם [פ"ג הלכה ו'], כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן ולא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנו אלא גזירה מדבריהם שמא יתכסה בה בלילה וכו' שחובת הציצית ביום ולא בלילה וכו'. עכ"ל. ולפ"ז יכול לעשות בגד ד' כנפות של פשתן ולהטיל בו ציצית של פשתן ויוצא בו המצוה מן התורה וזו גם דעת רש"י והרי"ף.

ושיטת ר"ת בסוגיא הנ"ל, וכן דעת בעל המאור ועוד כמה מהגאונים דסדין בציצית אסור אפילו בציצית של פשתן, כלומר דחכמים אסרו לעשות שום ציצית בטלית של פשתן ואפילו ציצית של פשתן, והביאור, דעיקר האיסור הוא משום תכלת שלא יבא לעשות תכלת בכסות לילה ויעבור על לאו דכלאים, ונאמרו בזה עוד טעמים בגמרא, והכל שייך בתכלת ולא בלבן, אמנם כיון שמצות התכלת והלבן תלויים זה בזה ואפילו אי אין מעכבות זא"ז מ"מ תרווייהו ציצית נינהו ואין לך להפרידן זה מזה, כיון שנאסרה התכלת ממילא דנאסר גם הלבן עמה ואי אפשר לחייבו בלבן של פשתן ולאוסרו בתכלת דאיך תהיה מצות אחת חציה חיוב לעשות וחציה אסור לעשות [בעל המאור] ולכן אסרו לגמרי שום מין ציצית בבגד פשתים:

ויש אומרים דאפילו לשיטת ר"ת, בזמן הזה מותר לעשות ציצית של פשתן בטלית של פשתן, דאימתי אסרו חכמים בזמן שהיה תכלת שבכסות לילה היה יכול

לבא לידי איסור שעטנו, אבל בזמן הזה דליכא תכלת, הרי לא יבוא לידי איסור, וז"ל תשובת הרא"ש [כלל ב' סימן ה'], ואני בבואי לארץ הזאת ראיתי שכלם לובשים טלית של פשתן, ואמר לי לבי אם תאסור להם טלית של פשתן תבטל מהם מצות ציצית כי אינם נמצאים כל כך טליתות של צמר בארץ הזאת. ואמרתני הנח להם כי נתלים באילן גדול הרב אלפסי שמתירו. ועוד אף לפי ר"ת ז"ל אין לאסרו בזמן הזה, דעיקר טעם האיסור הוא דילמא אתי למירמי ביה תכלת שהוא עיקר המצוה ובכסות לילה או אם יקרע סדינו ה"ל כלאים שלא במקום מצוה. אבל בזמן הזה שאין לנו תכלת ואין לנו היתר כלאים בציצית כלל לא שייך למגזר כלל, דכיון שטעם האיסור ידוע אם נתבטל הטעם בטל האיסור ממילא וכו'. כל זה דקדקתי שלא לאסור לבני הארץ הזאת טלית של פשתן. ע"כ. אמנם לכאורה בזמן הזה שנפוץ מאוד לבישת תכלת [ואין נפקא מינה אם הוא אמיתי או לא] לכאורה הדרא תקנתא למקומה. [וידעתי גם ידעתי שיהיו מתחכמים שירצו להוכיח מהרא"ש הנ"ל שאין התכלת השכיחה היום תכלת, שהרי הוא גזר אומר שאין לנו תכלת, והיאך לא חש שמא תחזור ואתי חורבא מינה, אלא מכאן שידע שלא תחזור... כי הרא"ש נכנס בפרצה הנ"ל מחמת שכל בגדיהם היו מפשתן ונמצאת מצות ציצית בטלה, בודאי לא שייכות סברות הנ"ל].

ודע שיש עוד שיטות בענין זה דפטור צמר ופשתים שלא במינו דבהגהות מיימוני [פ"ג אות ו'] כתב דמהר"ם פסק דהא דאמרינן צמר ופשתים פוטרים בין במינו בין שלא במינו, היינו דווקא יחדיו, שני חוטי צמר ושני חוטי פשתן, [וממילא דבשאר בגדים א"א להטיל ציצית רק ממינו], ועוד הביא הרי"ף שיטה למקצת גאונים דציצית של פשתן בלבד אינו פוטר בשום מקום, אמנם דחה דבריהם. אמנם לצאתא כל השיטות נכון דבשאר מיני בגדים שלא להטיל חוטי פשתן אלא ממינו או צמר, וכן כתב הטור בשם הסמ"ק דנכון לזהר שלא לעשות ציצית של פשתן בשל משי, עכ"ל. כלומר דבשלמא בבגד פשתים א"א בציצית אחרים ומוקמינן אדעתא דרש"י והרי"ף והרמב"ם שאפשר ליתן בהם ציצית פשתן, אבל בשל משי או שארי מינים למה לנו ליכנס במחלוקת נעביד ממינו של צמר [אחרונים].

ומסקנת ההלכה כתב השולחן ערוך [סעיף ו'] י"א שאין לעשות טלית של פשתן, ואף על פי שאין הלכה כן ירא שמים יוצא את כולם ועושה טלית של צמר רחלים שהוא חייב בציצית מן התורה בלי פקפוק. ומיהו אם אי אפשר רק בטלית של פשתן מוטב שיעשה טלית של פשתן וציצית של פשתן משיתבטל ממצות ציצית. עכ"ל.

תניא, היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך. רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי. תניא, היה ר"מ

אומר חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום, אלו הן שעשאני ישראל, שלא עשאני אשה, שלא עשאני בור.

[אורח חיים סימן מ"ו] אחר שיניח תפילין יסדר הברכות שתקנו על סדר העולם והנהגתו, וחובה הוא על כל יחיד ויחיד לברך אותן, והשיב רב נטרונאי ריש מתיבתא דמתא מחסיא דהע"ה תקן מאה ברכות דכתיב (שמואל ב כג) הוקם על ע"ל בגימ' ק' הוי כי בכל יום היו מתים ק' נפשות מישראל ולא היו יודעין על מה היו מתים עד שחקר והבין ברוח הקודש ותקן להם לישראל ק' ברכות, וע"כ תקנו חכמים אלו הברכות סדר העולם והנהגתו להשלים ק' ברכות בכל יום וצריך כל אדם לזוהר בהם והפוחת אל יפחות והמוסיף יוסיף על כל ברכה וברכה שנתקנה לו כמו שאמרו חכמים ברכות (מ א) ברוך ה' יום בכול יום ויום תן לו מעין ברכותי. ויש עוד ג' ברכות שצריך לברך בא"י אמ"ה שלא עשאני גוי, שצריך ליתן שבח והודאה למקום שבחר בנו מכל הגוים וקרבנו לעבודתו, בא"י אמ"ה שלא עשאני עבד, אף על פי שמברך שלא עשאני אשה שגם היא אינה חייבת במצות עשה שהזמן גרמא צריך לברך שלא עשאני עבד שהוא גרוע טפי, בא"י אמ"ה שלא עשאני אשה שאינה חייבת במצות עשה שהזמן גרמא. ובסדורי אשכנז כתובים אלו ג' ברכות מיד אחר נותן לשכוי בינה ובספרי ספרדים כתובים בסוף קודם המעביר שינה ואין חשש. ע"כ מהטור.

המבואר הוא שעיקר התקנה היא לברך מאה ברכות, וכיון שתקנו לברך מאה ברכות תקנו לברך את הברכות על סדר העולם והנהגתו כדי למלא מאה ברכות. ובפוסקים מבואר חשבון הברכות, ורק ביום הכפורים חסירות הרבה ברכות, ומבואר בפוסקים שיש להשלימם בברכות הבשמים וכיו"ב.

דף מ"ד ע"א

טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית, מיכן ואילך חייבת.

[אורח חיים סימן י"ד] כתיב גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך וגו' מבואר דרק בכסותך אתה מחויב להטיל ציצית כשתלבשנו ולא בכסות של אחרים, ולכן מן התורה השואל מחבירו טלית שאינו מצוייצת פטור מלהטיל בו ציצית לעולם ורק מדרבנן גזרו שלאחר שלשים יום חייב להטיל בה ציצית מפני שנראית כשלו. ודוקא כשהיה אצלו שלשים יום רצופין, אבל החזירה באמצע לא מצרפינן הימים הקודמים. ומ"מ אם רוצה להטיל בה ציצית יטיל, ולענין ברכה טוב יותר שלא לברך, ואף שי"א שיכול לברך כמו נשים המברכות על סוכה ולולב אף שפטורות הן, מ"מ כתב הרא"ש שם שיותר טוב שלא לברך מיהו המברך אין זה ברכה לבטלה.

וכתב ערוך השלחן דנראה דזהו רק בזמן התלמוד שהיו הולכים בבגדים של ד' כנפות כל היום, אבל אצלנו שהם רק טליתות של מצוה, אם שאל אחד מחבירו טלית שאינה מצוייצת לזמן מחויב להטיל ציצית מיד ולברך עליו, דאנן סהדי שהשאלו כדי לקיים מצות ציצית, וא"כ רצונו שיטיל בה ציצית ונתנו לו במתנה על מנת להחזיר, דאל"כ למאי השאלו, הרי אין זה בגד כלל אצלינו.

וגם מדינא דגמרא אין זה רק כששאל טלית שאינה מצוייצת, אבל שאלה כשהיא מצוייצת פסק הרא"ש שמברך עליה מיד, וכן פסקו הטור והש"ע [סעיף ג] דודאי אדעתא דהכי השאלה לו שיברך עליה מיד, ואם לא יועיל דרך שאלה ליהוי במתנה ע"מ להחזיר. וזהו רק כשהשאלו להתפלל בו, אבל כששאלו על רגע כמו לעלות לתורה וכל כיוצא בזה אינו מברך דלא השאלו מפני המצוה אלא מפני הדרך ארץ וכן פסקו האחרונים [ים של שלמה חולין, מג"א סק"ו] וכן כששואל טלית מחבירו להיות מוהל או סנדק אינו מברך עליו, אבל שאלו לעבור לפני התיבה להיות ש"ץ מברך. וכן כהן העולה לדוכן דזהו כתפלה ממש [שם] וטלית של קהל הוי כשלו שיש לכולם חלק. ע"כ מערוך השלחן.

אמנם כפי שנתפשט המנהג לענין השואל טלית מחבירו, בין אם שאל טלית והוא מטיל בו ציציות שלו ובין אם שואל טלית מצוייצת, שאם מטרת השאלה כדי לקיים מצות ציצית ולא לכבוד בעלמא, וכגון השואל טלית כדי להתפלל תפילות שנוהגים להתעטף בהם בטלית, או טלית קטן כשאירע ואין לו ט"ק משלו ושואל מחבירו כדי לקיים בו מצות ציצית, אזי מברך עובר ללבישתו, ואף שלא התנה בהדיא עם המשאל שיהיה במתנה על מנת להחזיר, אולם נכון שהמשאל ידע שכוונת השואל הוא כדי לקיים בו מצות ציצית, וגם טוב שיאמר השואל למשאל בלשון 'תן לי' ולא 'השאלני', והמהדר לבקש מהמשאל בהדיא שיתן לו במתנה על מנת להחזיר שפיר עבד לצאת ידי כל הדיעות, אך כאמור אינו לעיכובא, והמנהג לברך אף בלא אמירה מפורשת של המשאל שנתנו במתנה ע"מ להחזיר.

אבל השואל טלית מחבירו כשמטרתו כבוד הציבור גרידא, כגון לעלות לתורה או כהן לישא כפיים או בכיבודים בעת ברית מילה שנוהגים להתעטף בהם בטלית, ואף ש"ץ שמתעטף בטלית בתפילתו לפני העמוד, שלולא היה משמש כש"ץ לא היה מתעטף בטלית, המנהג שאין מברכים על עטיפה זו, ואם כי כאשר יבקש את הטלית במתנה על מנת להחזיר יוכל לברך עליה, וטוב שיכוין שאינו רוצה לזכות בטלית בתורת מתנה אלא בתורת שאילה ואז לדברי הכל יהיה פטור מלברך עליה.

וטליתות של הקהל כעין שלנו המצויות בבתי כנסיות אף על פי שכתבו הפוסקים שצריך לברך עליו לכו"ע

אפילו לבשו רק לעבור לפני התיבה או לעלות לתורה, משום טלית של קהל אדעתא דהכי קנוהו מתחילה שכל מי שלובש אותו שיהיה שלו כמו באתרוג, למעשה נהוג עלמא שאין מברכין כשמתעטף בה רק בשביל כבוד הציבור, כעובר לפני התיבה ועולה לתורה וכהן העולה לדוכן ושאר כיבודים הנוהגים להתעטף בהם בטלית, ורק כשמתעטף בה שכוונתו לצורך מצות ציצית מברך, כגון כשאין טליתו אצלו ולוקח טלית הקהל להתפלל שחרית ושאר תפילות שכל הקהל מתעטפים בטלית, וכתבו האחרונים ליישב המנהג, המתעטף בטלית רק לצורך כבוד הציבור בעלמא לא קרינן ביה 'אשר תכסה בה' ואין זו עטיפה המחייבת ציצית, ולכן גם אין מקפידים לעיין ולבדוק בציציותיה של טלית הקהל כשמתעטפים בה לכבוד הציבור גרידא.

אמנם כיון שסתימת הפוסקים לברך על טלית הקהל, נכון לכל ירא שמים לפני שמתעטף בטלית כזו להפקיר את חלקו בטלית (ואפילו הפקר בינו לבין עצמו יועיל לענין זה), ואז לדברי הכל אין חל חיוב ברכה על העיטוף. ויותר טוב יהיה אם ראשי הקהל יעשו תנאי מלכתחילה עם המנדבים הטליתות שאין נותנים זאת לקהל, אלא נשאר ברשותם, ואין הנתינה אלא בתורת השאלה, ורק למי שירצה להתעטף בו בכדי לקיים בו מצות ציצית מקנים זאת במתנה על מנת להחזיר, ובזה שפיר יוצאים ידי כל הדיעות.

וכל שאין לו ציצית בבגדו עובר בחמשה עשה.

וזה כמובן במי שיש לו ארבע כנפות ולא נתן בהם ציצית, אבל לעיל [מ"א ע"א] אמרו, דמלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי סדינא, אמר ליה קטינא, קטינא, סדינא בקייטא וסרבלא בסיתוא, ציצית של תכלת מה תהא עליה אמר ליה ענשיתו אעשה אמר ליה בזמן דאיכא ריתחא ענשין. ע"כ. וכן כתב הרמב"ם [הלכות ציצית פרק ג' הלכה י"א]. אף על פי שאין אדם מחוייב לקנות לו טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד שיפטור עצמו ממצוה זו, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו, ובשעת התפלה צריך להזהר ביותר, גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. ע"כ.

וביאר רבינו המהר"ל, אף על גב שביטל מצות עשה, היינו שאינו קונה מעלה ומדריגה יותר, ואין דומה למצות לא תעשה, כי מצות לא תעשה שחוטא ועושה מה שאין ראוי לעשות, ודי בזה כאשר אינו מקיים העשה שאין הש"י נותן לו שכר בעולם הבא, אבל לענוש אותו כאשר אינו מקיים מצות עשה דבר זה אין ראוי. ועל זה אמר בעידן ריתחא, שמדת הדין הגמורה שולטת בעולם, הקדוש ברוך הוא מעניש אף על מצות עשה, מפני שהיה לו לקנות מעלה, ואל דבר זה נברא האדם שיקנה

תמיד מעלה יותר ולפיכך מעניש ליה על דבר זה, על כך שנשאר בקטנותו ולא מבקש לעלות במעלה יותר, דפשוט שמעלה אינה סתם קבלת שכר יותר, אלא מהות השכר בעצמו היא הקרבה היותר גדולה לבורא, וזה כל האדם, ובכעידן רתחא מענישים את האדם על שלא השתדל להתקרב לבוראו, וזה עצמו בבחינת עבירה שעונשה על הריחוק מבוראו, ואפשר שבכעידן רתחא צריך הגנה מיוחדת להנצל, ולזה צריך להיות זכויות מיוחדות, להיות מבני היכלא דמלאכא, ומי שהיה יכול להכנס ואינו נכנס, איך יקרא מבני היכלא דמלאכא..

דף מ"ד ע"ב

הסולת והשמן אין מעכבין את היין, ולא היין מעכבן.

רמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ב' הלכה י"ב], הסלת עם השמן של נסכים אינן מעכבין את היין ולא היין מעכבן, ולא הנסכים מעכבין את הזבח, אלא מביא אדם קרבנו היום ונסכיו אחר עשרה ימים אחד יחיד ואחד צבור, והוא שלא קדשו הנסכים בכלי שרת אבל אם נתנן לכלי שרת אם לנו יפסלו בלינה. ע"כ.

ובסדר ההקרבה, אמרו בגמרא דבבאים עם הזבח דכ"ע לא פליגי דמנחה ואחר כך נסכים, דהכתיב עולה ומנחה, רק נחלקו במביא את הנסכים לאחר זמן, מה קודם, מנחה או נסכים.

ולקמן [מ"ה ע"א], רב אשי אמר מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה. תניא נמי הכי, רבי יהודה אומר פרשה זו אליהו עתיד לדורשה; אמר לו ר' יוסי מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה; אמר לו תנוח דעתך שהנחת דעתי.

וברמב"ם [הלכות מעשה הקרבנות פרק ב' הלכה י"ד] כל שיעורי הנסכים האמורין בספר יחזקאל ומנין אותן הקרבנות וסדרי העבודה הכתובים שם כולם מלואים הן ואין נוהגין לדורות אלא הנביא צוה ופירש כיצד יהיו מקריבין המלואין עם חנוכת המזבח בימי המלך המשיח כשיבנה בית שלישי. [הלכה ט"ו] וכשם שהקריבו הנשיאים בחנוכת המזבח דברים שאין כמותן לדורות והקריבו בשבת, כך הנשיא מקריב חנוכתו בשבת לעתיד כאשר מפורש שם, וכן קרבנות שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי מלואים היו ואינן נוהגין לדורות, אבל דברים הנוהגים לדורות הם דברי תורה שפירשנו כמו שהעתיקום מפי משה רבינו אין להוסיף עליהם ואין לגרוע.

וצריך עיון מהיכן למדו דבר זה, דאין על זה בתורה שום רמז, ואולי על זה גופא באה נבואת יחזקאל, ואינה רק לעתיד לבא, אלא ילפותא לכל חידוש בית דהוא על ידי מילואים, אמנם לפי זה נצטרך לומר שהמילואים בימי עזרא היו כעין קרבנות יחזקאל, ולכאורה מהכתובים

משמע לא כך, וצ"ע.

לשתי הלחם דין זה דבעי דוקא קדושת הארץ אף דלא
הויא מצוה התלויה בארץ.

דף מ"ה ע"ב

שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר מ' שנה קרבו כבשים
בלא לחם.

ובתוספות כתבו דהא דלא קרבו שתי הלחם במדבר
משום דאיקרו ביכורים ומה ביכורים בארץ אף שתי
הלחם כן. והקשה רבינו הגרי"ז דהא דביכורים אינם אלא
בארץ הוא משום דהוה מצוה התלויה בארץ, וא"כ לא
שייך לשתי הלחם אף דאיתקרו ביכורים, דהא שתי הלחם
לא הויא מצוה התלויה בארץ. וכתב רבינו הגרי"ז לבאר
על פי מה שאמר רבינו הגר"ח דבביכורים מלבד דין דהוה
מצוה התלויה בארץ יש עוד דין דבעי קדושת הארץ,
ולא כתרומות ומעשרות דאינן רק מצוה התלויה בארץ,
והראיה לזה במשנה כלים (פ"א מ"ו) גבי הא דחשיב
עשר קדושות חשיב דא"י מקודשת לענין ביכורים, וע"כ
מוכח דס"ל דבביכורים יש דין דתלוי בקדושת הארץ ועל
כן חשיב לה, ושאני מתרומות ומעשרות דלא חשיב לה
משום דהוה רק מצוה התלויה בארץ ולא שייכא לקדושת
הארץ. ולפי"ז מבואר שפיר דברי התוספות הכא, דשתי
הלחם איקרו ביכורים וביכורים בעו קדושת הארץ מלבד
הדין דהוי מצוה התלויה בארץ, וא"כ הכי נמי שייך למילף

דף מ"ו ע"ב

ת"ר שתי הלחם הבאות בפני עצמן יונפו ותעובר צורתן
ויצאו לבית השריפה.

כתב רבינו הגרי"ז דיש לחקור האי שריפה מאי דינה,
אי דנימא דהוי מצות שריפה, ונשתנה דין שתי הלחם
הבאות בפני עצמן מהבאות עם הזבח, דהתם איכא
מצות אכילה, ובפני עצמן איכא מצות שריפה, או דילמא
דין שריפה אינה מצות שריפה, אלא דממילא ישרפו
כיון דא"א לאוכלן משום דהבאות עם הזבח הזבח מתירן
והכא ליכא מי שיתירן וממילא ישרפו. והנפקא מינה
לענין שבת ויו"ט, שהרי הקטרת איברים דוחה את השבת
ויו"ט אף על גב שאפשר להקטירן בערב משום דאמרין
חביבה מצוה בשעתה, דאי נימא דבשתי הלחם איכא
מצות שריפה, שייך בהם ג"כ חביבה מצוה בשעתה,
אולם אי כל דין שריפתן הוא משום דא"א לאוכלן וליכא
בשתי הלחם הבאות בפני עצמן מצוה מיוחדת של
שריפה ממילא לא שייך בזה חביבה מצוה בשעתה,
עיי"ש במה שכתב.